

KNIHA PROROKA AVAKUMA A NÁLEZY V KUMRÁNE

Ján HUSÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Nálezy v jaskyniach v oblasti Kumránu pri západnom brehu Mŕtveho mora boli azda najväčším objavom biblickej archeológie v jej dejinách. Nálezy rukopisov sa začali náhodne v roku 1947, našli ich beduíni, ktorí ich predali priekupníkom a tí ich predávali ďalším záujemcom. Keď sa však zistila ich skutočná hodnota, začala sa systematická archeologická práca, ktorej výsledkom je dnes rekonštrukcia mnohých rukopisov. Medzi rukopismi sa nachádzajú aj biblické texty a výklady k nim. Takýmto zvitkom je aj nájdený výklad na Knihu proroka Avakuma, označovaný 1QpHab 1Q, čo znamená, že bol nájdený v prvej z jedenástich jaskýň (presnejšie dier). Celkovo bolo v oblasti Kumránu nájdených niekoľko tisíc fragmentov, ktoré tvoria niekoľko sto rukopisov, pričom mnohé nie sú kompletne a nepresahujú veľkosť poštovej známky. Biblických rukopisov sa identifikovalo okolo 200.³⁰⁵ Rukopisy sú rozdelené podľa obsahu na 8 základných skupín.³⁰⁶ Ide o predpisy komunity, halachické texty, eschatologické texty, biblické texty (výklady), parabiblické texty, poetické texty, liturgické texty a ostatné nezaraďované texty. Jazyk rukopisov je prevažne hebrejský, malú časť tvoria rukopisy v aramejčine a gréčtine.

Špecifickú skupinu kumránskych rukopisov tvoria komentáre na biblické texty. Kumránske komentáre³⁰⁷ sú jedinečnou časťou kumránskej literatúry, publikovanie ktorej je už prakticky ukončené. Najväčším zachovaným komentárom je komentár práve na Knihu proroka Avakuma, ktorý bol nájdený

---

³⁰⁵ Jediným celým zachovaným zvitkom je Kniha proroka Izaiáša s dĺžkou viac ako 7 metrov.

³⁰⁶ Uvádzame podľa *Rukopisy od Mŕtveho moře*. Praha : OIKOYMENH. 2007. (Český preklad: SEGERT, S. a kol.).

³⁰⁷ Ide o tzv. Pescher (Pešer). Je to tretia forma Midraša, s ktorou sa stretávame v kumránskych rukopisoch. Ide o aktualizáciu prorockých kníh cez poukázanie na ich naplnenie v udalostiach blízkej minulosti alebo prítomnosti, aby nimi bolo poukázané na to, čo má nastať v budúcnosti.

v prvej kumránskej jaskyni v roku 1947. Publikovaný bol v roku 1950 Burrowsom, Treverom a Brownleem.³⁰⁸

Komentár na Knihu proroka Avakuma je cenený najmä preto, že dáva možnosť posúdiť celistvosť, integritu biblického textu Knihy proroka Avakuma, pretože, spoločne s veľkým zvitkom Izaiáša, môžeme tento rukopis považovať za zachovaný v takej miere, ktorá je nevyhnutná pre seriózne skúmanie a textologickú analýzu kumránskeho rukopisu a biblického textu (či už TM alebo LXX).

Hneď na úvod však musíme povedať, že kumránsky rukopis neobsahuje tri, ale len prvé dve kapitoly Knihy proroka Avakuma, čo sa vysvetľuje tým, že Avakumova modlitba nepotrebovala osobitý výklad a výklad nebol potrebný pre život kumránskej komunity. Na konci druhej kapitoly je na rukopise dostatok voľného miesta, preto je nemožné, aby sa tretia kapitola nedala umiestniť na rukopis, ak by to bolo cieľom autora rukopisu. Teda príčinu, prečo chýba komentár k tretej kapitole je potrebné hľadať v samotnom obsahu a štýle tretej kapitoly, ktorá je skôr žalmom, než prorocťvom.³⁰⁹

Rukopis sa zachoval na trinástich stranách, t.j. v 13 stĺpcoch a začína z druhého verša prvej kapitoly Avakumovho prorocťva. Prvý verš chýba úplne a verše 1, 2–6 sú len útržkovité. Toto je najviac poškodené miesto na zvitku.

Grafické osobitosti zvitku dávajú možnosť datovať dokument 1QpHab obdobím Herodesa Veľkého, t.j. orientačne poslednými troma desaťročiami prvého storočia pred Christom. Aj analýza pergamenu rádiouhlíkovou metódou datuje materiál približne 1. storočím pred Christom (120 – 5). Je však možné sa domnievať, že zachovaný zvitok je prepisom staršieho rukopisu, možno autografu.

Pri skúmaní rukopisu vyvstáva jedna otázka. Prečo je vo výklade (nie priamo v biblickom texte), konkrétne v 1QpHab IX, 7, t. j. vo výklade na Av 2, 8 namiesto výrazu כַּשְׁדִּים (kasdim, t.j. Chaldejci) použitý výraz כִּתְיִים (kittim).

---

³⁰⁸ BURROWS, M. (ed.) with the assistance of TREVER, J. C. and BROWNLEE, W. H. 1950. *The Dead Sea Scroll of St. Mark's Monastery, I*. New Haven, 1950, pls. LV–LXI.

³⁰⁹ Vo výklade na Knihu proroka Avakuma, nájdenom v prvej kumránskej jaskyni (1QpHab 1Q) chýba tretia kapitola, no to nedokazuje, že nebola integrálnou súčasťou knihy. Navyše tretia kapitola sa nachádza vo všetkých úplných rukopisoch Septuaginty a taktiež aj vo zvitku z Vábi Murabba'atu z počiatku 2. storočia pred Christom. Tieto fakty potvrdzujú celistvosť knihy proroka a jej autenticitu. Viac pozri DILLARD, R. B., LONGMAN III., T. 2003. *Úvod do Starého zákona*. Praha, 2003, s. 395.

Na základe tejto zmeny vo výklade kumránskeho rukopisu z *kasdim* na *kittim* začali vznikať teórie, že samotná Kniha proroka Avakuma vznikla až v dobe Alexandra Veľkého alebo Selevkovcov (3. – 2. st. pred Christom) – tento radikálny názor je z pohľadu tradičných datovaní obdobia vzniku knihy nezmysel.³¹⁰ Práve prítomnosť spisu proroka Avakuma medzi kumránskymi nálezmi je potvrdením jeho starobylosti a hypotéza neskoršieho vzniku knihy je nepravdepodobná. Z výkladu taktiež vyplýva, že kumránci pod *kittim* chápali Rimánov, nie Grékov. Je to priamy dôsledok *pescheru*, t.j. aktualizácie prorociev cez udalosti súčasné pisateľovi výkladu.

Slovo *pescher* /*pešer*/ (aram. *pešar*) môžeme preložiť ako *význam, zmysel, objasnenie, komentár*. No toto slovo (פֶּשֶׁר) označuje nielen obyčajný komentár, no odhalenie a objasnenie záhad a tajomstiev, teda napr. aj rozšifrovanie videní a snov. Takými vykladačmi boli napríklad patriarcha Jozef³¹¹ a prorok Daniel. Keď sa Jozefovi bratia rozhodli zabiť ho a potom ho hodiť do jamy, povedali: „Uvidíme, čo sa stane z jeho snov.“³¹² Targum Jonatána podáva toto miesto nasledujúcim spôsobom: „Uvidíme, čo nastane s výkladom (פֶּשֶׁר) jeho snov.“ V Knihe proroka Daniela hovoril babylonský kráľ Nabuchodonozor Baltazárovi – Danielovi: „Žiadne tajomstvo (רִז) ti nespôsobuje námahu: objasni mi videnie môjho sna, ktoré som videl a jeho význam (וּפְשָׁרָה).“

Text Knihy proroka Avakuma je v rukopise umiestnený spolu s komentárom, nie sú vydelené samostatne. Prakticky, pri každom biblickom verši sa nachádza objasnenie (פֶּשֶׁר), ktoré je umiestnené oddelene (*spatium*, t.j. medzera, priestor) alebo v novom riadku. No niekedy *spatium* chýba, a vtedy, aby bola ukázaná hranica medzi biblickým textom a výkladom k nemu vpísané je slovo פֶּשֶׁר alebo slovo toho istého základu פֶּשְׁרִי, ktoré je možné preložiť ako: *jeho výklad; to znamená*.

---

³¹⁰ V dejinách biblistiky nachádzame takéto pokusy, no autograf nemôžeme datovať obdobím pred nástupom rímskej moci, pretože vo výklade 1QpHab IX, 6–8 sa hovorí o drancovaní, pri ktorom bohatstvo kňazov prešlo „do rúk armáde *kittim*“, čo jasne poukazuje na rabovanie jeruzalemského chrámu Crassom v roku 54 pred Christom (pozri Josephus Flavius. *Antiquit. Jud.* XIV.7:1; *Bell. Jud.* I. 6:4–7:7). Pre viaceré príčiny nemožno, ako si myslia niektorí, stotožňovať toto drancovanie so zničením chrámu v roku 70 po Christovi a Učiteľa spravodlivosti stotožňovať s Jakubom Spravodlivým (bratom Hospodinovým). Pohnútky stotožnenia kumránskych rukopisov s kresťanskými prácami nemajú žiadne reálne základy.

³¹¹ Pozri 1Mjž 40, 8.12.18.22; 41, 12–13 a iné.

³¹² 1Mjž 37, 20.

Niekedy, žiaľ, chýbajú špeciálne grafické zvláštnosti (znaky) ukazujúce na koniec komentára a návrat k textu proroka. Istotne, autor výkladu predpokladal, že jeho komentáre budú čítať ľudia, ktorí budú veľmi dobre poznať biblický text a preto nepovažoval za potrebné pedantne ohraničiť biblický text a jeho komentár.

V niektorých prípadoch (1QpHab III, 2; VI, 2; VII, 3; IX, 2; X, 1; XII, 6) sa komentár oddeľuje dvojicou slov **אשר** a **אמר** alebo **ואשר** a **אמר**, ktoré možno preložiť ako: *kde (ako) hovorí* alebo *ktorý hovorí* a potom už nasleduje biblický text Knihy proroka Avakuma.

Je potrebné sa zmieniť aj o grafických zvláštnostiach zvitku 1QpHab. Písmená **ה** a **ח** sa na seba veľmi ponášajú a rozlíšiť ich v texte nie je jednoduché. Takisto písmená **ב** a **כ** sú veľmi podobné, viac než v iných rukopisoch. V niektorých slovách je potrebné veľmi dôsledne rozlišovať aj písmená **ד** a **ר**. Okrem toho písmená **י** a **י'** sú často zamieňané. Písmeno **ס**, poukazujúce na doplnkovú slabiku a sformované pridaním sufixu, je pridané k slovám nie tak často, ako v iných rukopisoch.

Najviac nezvyčajným sa v grafickom systéme výkladu javí písanie Tetragramu (**יהוה**), ktorý sa vo zvitku objavuje iba štyrikrát (1QpHab VI, 14; X, 7. 14, XI, 10) a to len v samotnom texte Knihy proroka Avakuma, v texte výkladu sa Božie meno nepoužíva. Na napísanie Tetragramu autor použil starohebrejské písmo, čo ho graficky výrazne odlišuje od ostatného textu dokumentu.

Východiskovým predpokladom peschera, ako aj vo všeobecnosti tohto špecifického žánru kumránskej literatúry, je prezumpcia, že sa v biblických proroctvách nachádza *razim* (**רזים**), t.j. „tajomstvá“, ktoré sa priamo a bezprostredne týkajú histórie a osudov spoločenstva kumráncov. Tieto „tajomstvá“, vzťahujúce sa na „poslednú dobu“, boli podľa mienky kumráncov neznáme aj prorokom, ktorí ich vyslovili, no boli odkryté Učiteľom spravodlivosti (1QpHab VII, 1–5) bezprostredne „z úst Boha“ (1QpHab II, 2–3).

Nie je vylúčené, že práve kumránsky Učiteľ spravodlivosti bol pôvodcom žánru „p'šarim“, t.j. komentárov, ktoré spočiatku existovali v ústnej tradícii. V Poriadku spoločenstva sa predpisuje: „Na mieste, kde bude 10 ľudí, nech bude vykladajúci Učenie deň a noc, neustále. A starší nech čítajú knihu a vykladajú zákon (1QS VI, 6–7). V čase týchto nočných bdení sa mohli rodiť tieto komentáre, ktoré následne dostali status tradície a boli zapísané.

Preto, aby bolo odhalené „tajomstvo“ – *raz* (רז) prorockého textu, autor pescheru prenáša obsah biblického veršu z jeho historického kontextu do inej historickej epochy, epochy súčasnej autorovi. Napríklad Avakumom v 7. storočí pred Christom spomínaní Chaldejci (Av 1, 6 – הכשדים – hak-kasd(i)im)³¹³, sa komentátorom premenúvajú, presnejšie povedané transformujú, na הכתיאים „hak-kitt(i)im“³¹⁴, pod ktorými chápe rímske vojsko v 1. storočí pred Christom. Za pomoci tejto antihistorickej metódy transpozície komentátor prispôsobuje všetky slová komentovaného textu k udalostiam svojej doby, k bojujúcim spoločenským skupinám a osobám. No rozširujúc takýmto spôsobom (רז) biblických prorociev, kumránsky komentátor ich zašifroval nanovo, pridávajúc im symbolický význam, napríklad: „Učiteľ spravodlivosti“, „bezbožný kňaz“, „človek lži“ a podobne. Význam takýchto symbolických výrazov je už stanovený, odkrytie ďalších významov sa stalo vážnou a veľmi namáhavou úlohou biblistov a kumranológov.

Ako už bolo povedané skôr, všetky komentáre sa v rukopise robia podľa strohej dôslednej schémy. Spočiatku sa rozdeľuje a uvádza biblický text, ktorý sa cituje a komentuje verš za veršom. No nie vždy sa z nášho pohľadu uvádza jeden celý verš; niekedy sú citované polovice veršov, inokedy koniec jedného a začiatok ďalšieho, inokedy jeden a pol verša alebo viac veršov. Každý verš sa komentuje vo vzťahu k rozličným historickým udalostiam nezávisle od miesta a významu týchto veršov v biblickom kontexte.

Množstvo citátov z biblických kníh a ich nesúlad s mazoretským textom dávajú kumránskym výkladom význam dôležitého prameňa pre štúdium histórie biblického textu a ich vzťahu s textovou tradíciou podľa LXX alebo TM. Okrem toho, nepozerajúc na antihistorickú metódu interpretáciu biblických textov, komentár k Avakumovi je veľmi cenným prameňom poznatkov o konkrétnej histórii kumránskeho spoločenstva, jeho sociálnych a eschatologických názoroch.

---

³¹³ V peschere sa pred písmeno כ dáva písmeno א – הכשדאים (1QpHab II, 11). V tomto dokumente je to poukázanie na to, že dané slovo označuje národ, národnosť. No toto pravidlo nie je všeobecne platné.

³¹⁴ Pozri 1QpHab II, 12. 14; III, 4. 9; IV, 5. 10; VI, 1; IX, 7.

Zoznam použitej literatúry

- Biblia – Septuaginta*. 1935. Athinai : Vivliki etairia odos, Nikodimou 3, 1935.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia*. 1990. Stuttgart : Deutsche bibelgesellschaft, 1990.
- АМФИЛОХИЈЕ (Радовић), митр. 2009. *Историјски пресјек тумачења Старога Завета*. Цетиње, 2009. ISBN 978-86-7660-119-6.
- BURROWS, M. (ed.) with the assistance of TREVER, J. C. and BROWNLEE, W. H. 1950. *The Dead Sea Scroll of St. Mark's Monastery, I*. New Haven, 1950.
- DILLARD, R. B. & LONGMAN III., T. 2003. *Úvod do Starého zákona*. Praha : Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-078-0.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. Н. 2007. *Библейский словарь*. Сергиев Посад – Джорданвилль, 2007.
- ЮНГЕРОВ, П. А. 2003. *Введение в Ветхий Завет. Книга 2*. Москва, 2003. ISBN 5-7429-0189-5.
- RENDTORFF, R. 1988. *Das Alte Testament – Eine Einführung*. Neukirchen-Vluyn, 1988. [Český překlad: Hebrejská bible a dějiny. Vyšehrad, 2003].
- Rukopisy od Mrtvého moře*. 2007. Praha : Oikoumeni 2007. [Překlad do českého jazyka: SEGERT, S. a kol.]. ISBN 978-80-7298-108-3.
- СНИГИРЕВ, Р. 2006. *Священное Писание Ветхого Завета*. Саратов, 2006. ISBN 5-98599-019-2.

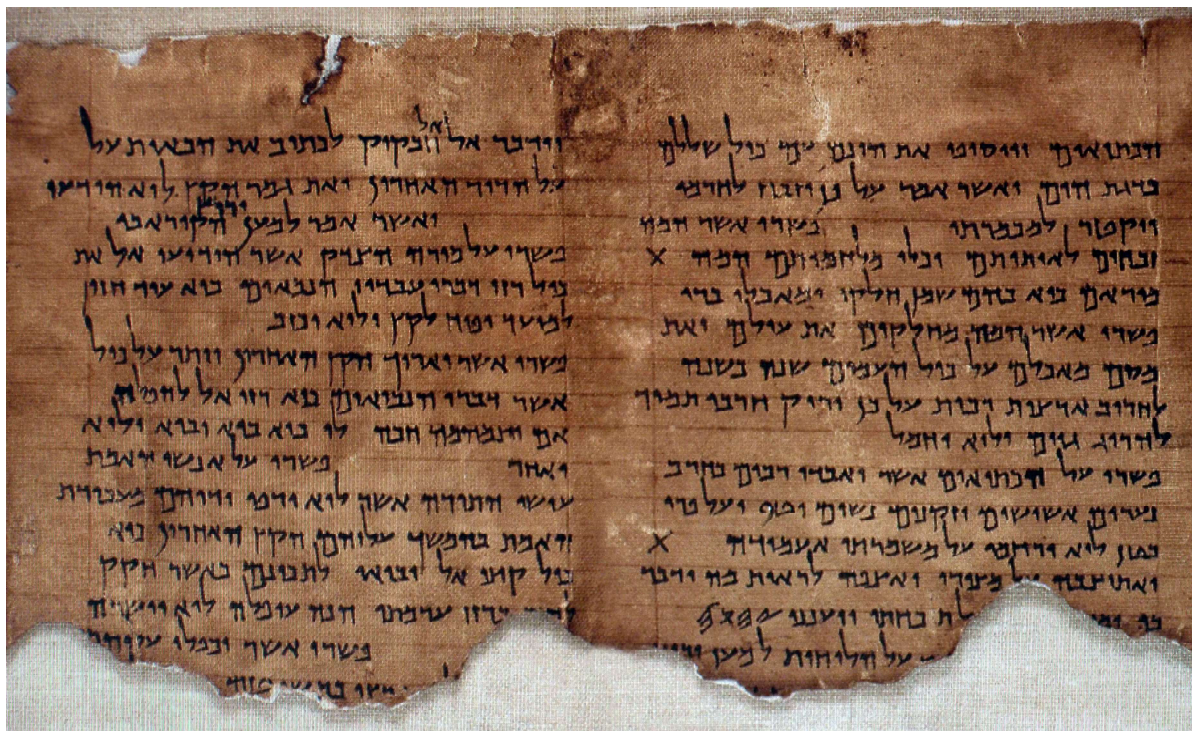
Prílohy:

Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 1-3. (približne 1. stor. p.n.l.)

Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 4-5. (približne 1. stor. p.n.l.)

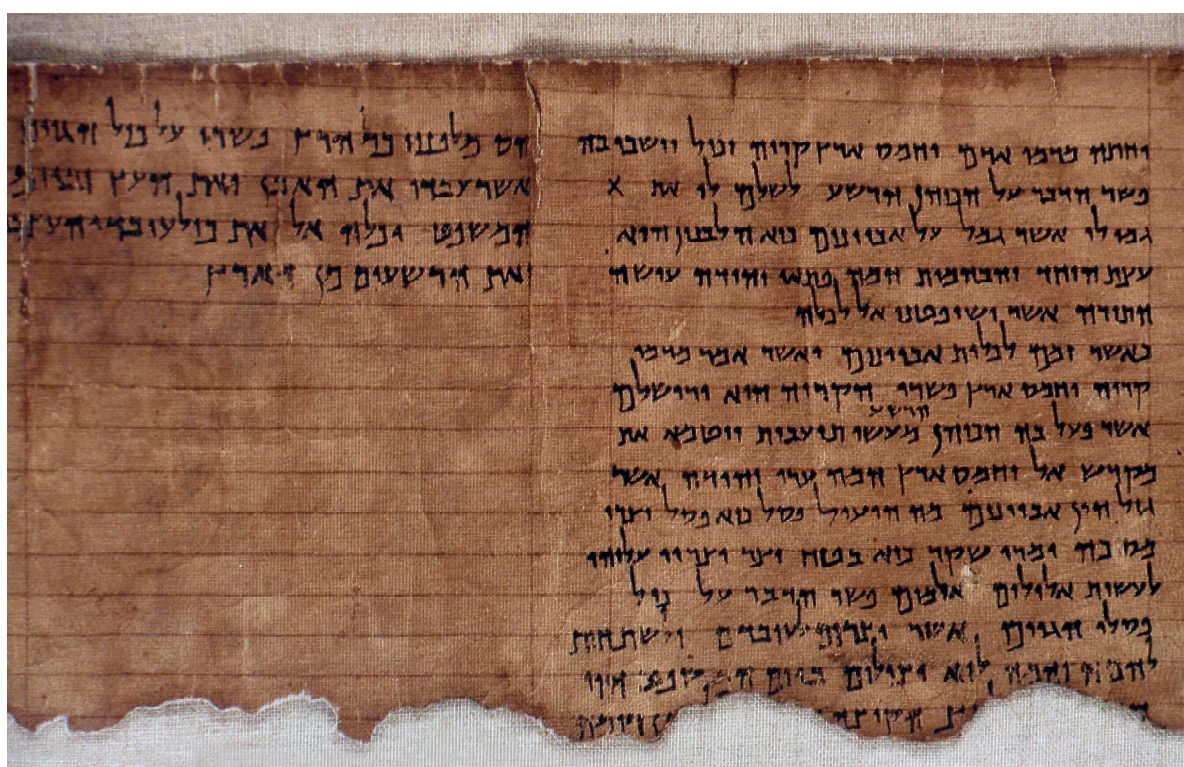
Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 6-7. (približne 1. stor. p.n.l.)

Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 6-7. (približne 1. stor. p.n.l.)

Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 10-11. (približne 1. stor. p.n.l.)

Kniha proroka Avakuma z nálezov v Kumráne, verš 12-13. (približne 1. stor. p.n.l.)

BOOK OF THE PROPHET HABAKKUK AND DISCOVERIES IN QUMRAN

Ján HUSÁR, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, jan.husar@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

This article deals with the benefits of the discovery of the scroll with the interpretation of the text of the Book of the Prophet Habakkuk among the Dead Sea Scrolls in Qumran. The benefit of the scroll lies in its support to tackling the time of writing the Book of the Prophet Habakkuk and its integrity. The given article concerns also the specifics of the text and interpretation of this Qumran scroll in comparison with the Masoret text.

Key words

Qumran, scrolls, The Book of the Prophet Habakkuk, prophet Habakkuk, exegesis